

Autor: Jordi Pujol
Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya
Barcelona, 26 d'octubre de 2004

“Quaranta anys d'ensenyament a Catalunya: anem prou bé?”

Aquesta és una conferència que faig a petició meva. No me l'ha demanada ningú. I agraeixo al Col·legi de Llicenciats i Doctors que m'hagi ofert la possibilitat de donar-la aquí.

Si he volgut parlar d'aquest tema que és prou difícil i fins i tot segons com arriscat, és per cinc motius. El primer, perquè em sembla que no anem prou bé. El segon, perquè és un tema d'una transcendental importància. Per tant, si en un tema així no anem prou bé cal que ens en preocupem. Tercer, perquè jo ara tinc més llibertat que mai per a opinar. No tinc responsabilitat política, o en tot cas poca. No m'he de preocupar ni per la immediatesa ni per la imatge, pel voler quedar bé. Quart, perquè malgrat això, valoro altament el potencial i la capacitat d'il·lusió que hi ha a Catalunya en temes d'ensenyament. Per part de tothom i especialment dels mestres.

I cinquè, la formació segueix essent una eina molt bàsica del catalanisme i de la promoció de les persones. A Catalunya el tema de l'ensenyament ha estat considerat molt i molt important des de fa més de 100 anys. I a més ha estat molt vinculat al catalanisme, a tot el moviment de recuperació i de dignificació de Catalunya que sempre ha considerat que el país havia d'anar endavant a través de la formació i la cultura.

Per tant, si ara alguna cosa puc fer i he de fer és incitar la gent de casa nostra a mirar les coses de cara, a assumir responsabilitats i a ser sincers amb nosaltres mateixos. I si cal a rectificar.

Una altra característica d'aquest interès ha estat la pruija de la modernitat, de situar-se al capdamunt del moviment pedagògic del Món. Val a dir que a casa nostra l'ensenyament de finals del segle XIX patia d'encarcament. Un encarcament incompatible amb una societat com la nostra que era dinàmica i renovadora, i enormement inquieta. I optimista, és a dir, que creia en la capacitat de millora de la gent a través del propi esforç, de la formació i de la cultura.

Tot això ha estat molt positiu, tot i que més tard pot haver tingut algun efecte secundari no tan positiu.

Vàrem tenir durant molts anys el sistema educatiu imposat pel franquisme. Afortunadament, l'esplèndida realitat de nova pedagogia que el país havia produït fins el 1939, tot i la repressió, va anar reapareixent per aquí i per allà durant els anys 40 i 50, encara que fos precàriament. El cas és que no es va trencar la continuïtat. I sobretot, cap a mitjans dels 50 varen començar a sorgir iniciatives d'escoles més modernes, catalanes i en tots sentits més obertes.

El propi règim franquista també va intentar una renovació. Fou la reforma de 1970 que va durar fins el 1991 quan es va aprovar la LOGSE. Tècnicament qui la va impulsar fou el Professor Díaz Hochleitner, i va representar un canvi notablement positiu. Malgrat això, amb l'adveniment de la democràcia, hi hagué un sentiment general que calia una nova llei i un nou sistema. Fou la LOGSE.

Recordo que parlant-ne amb en Solana, que aleshores era Ministre d'Educació em va dir "la nova Llei té dos objectius principals, l'escolaritat obligatòria fins als 16 anys i reformar la FP". Amb el primer objectiu hi estàvem del tot d'acord. Respecte al segon teníem dubtes que el nou sistema fos millor, però hi havia un aspecte que ens atreia: FP a la LOGSE es dignificaria perquè s'hi entraria després d'aprovar l'ESO i no, com en molts casos passava, per haver suspès l'educació bàsica. Aquests dos punts i el fet de participar de l'ambient i de l'estat d'ànim de renovació varen fer que tot el món educatiu català i la pròpia Generalitat, juguessin un paper important en l'elaboració de la Llei.

La creació d'escoles privades durant els 20-25 anys anteriors a Catalunya com deia molt vinculades al moviment pedagògic d'abans de la guerra, moltes de les quals constituïrien el CEPEC, havien produït una considerable reflexió pedagògica i també ideològica i provocat molta experimentació.

Un incís sobre les competències autonòmiques: no varen quedar prou salvaguardades. Però el mal en part ja venia d'abans, del caràcter ple i no exclusiu de la competència en ensenyament de l'Estatut.

Ja tenim la LOGSE

Permetin-me, de tota manera, un parell d'anècdotes que crec que tenen el seu interès.

Quan es discutia la nova Llei em va dir el director d'un centre de formació professional de filiació i molt compromesa actuació política socialista: "President, ara ja havíem aconseguit que la Formació Professional funcionés bé. El sistema era bo. Ara ens tornarà a costar anys recuperar l'eficàcia que havíem aconseguit". També vull recordar el que aleshores em varen dir els experts de la UNESCO que el Govern de la Generalitat va consultar: "Una reforma escolar necessita anys per assentar-se. I per a poder-ne dir si és bona o no. Convé no canviar cada dos per tres".

Tot això no invalidava la conveniència de fer canvis. Després hem de veure si varen ser encertats o no. Si en parlo és per avançar dues conclusions finals del meu discurs.

Primera:

Els sistemes escolars no poden canviar cada dos per tres

Segona:

No han de ser utilitzats com a munició política i electoral

És clar que cada ideologia política té la seva idea de com ha de ser l'escola. Però segons com això s'apliqui a cada canvi de Govern hi pot haver una nova Llei. I això té efectes negatius sobre l'ensenyament.

És per això que ja més d'un cop CiU havia demanat –i ara ho torna a fer- **que es fes amb ensenyament quelcom de semblant al que ha estat el Pacte de Toledo amb les pensions.** Les pensions s'havien convertit en una arma electoral del pitjor estil, i això acabava de fer difícil que s'enfoqués bé un tema ja per si mateix difícil. I feia més incertes les perspectives personals de molta gent. Doncs bé, quelcom de semblant s'ha de fer ara amb l'ensenyament. Es critica amb raó l'estil poc dialogant amb que es va dur tot el procés de la LOCE, que finalment fou aprovada amb el vot només del PP i en un clima enrarit i endurit. Cal no caure ara en el mateix defecte. Per part de ningú. I dic per part de ningú perquè l'experiència ha demostrat que **hi ha coses de la LOGSE que sí que cal canviar**, i algunes d'aquestes coses a la LOCE es modificaven positivament. Per tant **cal que ara l'esforç de diàleg el faci tothom.**

Val a dir que en el cas de l'ensenyament un acord com el Pacte de Toledo és més difícil que en el de les pensions, perquè toca més el moll de l'os del concepte de societat i dels valors. Però cal intentar-ho, i veient com a diversos països europeus el tema de l'ensenyament és discutit en comissions realment plurals s'entén que això és possible.

Entro ara a contestar la pregunta de si anem prou bé o no. Com que en alguns aspectes la meua resposta serà crítica, vull abans dir que el balanç global de l'evolució de l'ensenyament a casa nostra durant les últimes dècades crec que és positiu. I que això –i ho subratllo- és mèrit de molta gent i molt diversa. Poc o molt tots ens en podem congratular.

En aquest balanç, com a coses positives hi podem posar les següents. Coses de naturalesa pedagògica, però també social.

Contribució decisiva a la normalització lingüística. Tinguem ben present que una de les coses més importants durant els últims 20 anys és que el català sigui llengua vehicular a l'escola.

Construccions escolars (en dues etapes, abans i després de la LOGSE).

Definició del mapa escolar.

Establiment d'un sistema escolar mixt, reforçat sobretot amb l'aprovació de la LODE.

Orientació molt inclusiva i integradora de l'escola.

Generalització molt aviat de l'ensenyament de 3 a 6 anys (a 1993 el 100% ; i els primers de l'Estat)

No parlo del Pla d'Informàtica Educativa o de moltes altres iniciatives concretes. Però vull insistir –i perdonin el to repetitiu- en quatre punts

1- Per part del Govern, de la comunitat educativa i en general de tota la societat es varen prioritzar dos aspectes: **la catalanitat i la innovació pedagògica**.

2- A Catalunya la LOGSE es va aplicar molt ràpidament i molt al peu de la lletra, tal com creïem que manava la Llei. I això va tenir repercussions econòmiques i socials importants i va fer més dura la transició d'una Llei a l'altra.

3.- Els ràtios que ha arribat a tenir l'escola catalana són bons. Són d'alt nivell europeu.

4.- **L'escola fou vista sempre com una eina fonamental de política de convivència i de cohesió, i també d'acció integradora sobre la immigració.**

Analitzem també els dèficits que pateix la nostra escola.

Hi ha el dèficit pressupostari, en part mitigat per la importància a Catalunya de l'escola concertada. Quan parlem del dèficit fiscal català no hi solem incloure les aportacions privades a l'escola concertada que donen un cert respir econòmic al sistema escolar en el seu conjunt. Aquest problema pressupostari s'ha agreujat durant els dos o tres darrers anys degut a la immigració. Però tan negatiu com això –si bé en part hi està relacionat- és no poder disposar d'una sisena hora de classe a la primària de l'escola pública (sí que hi és a la privada o concertada). Això ha erosionat l'escola pública. Abans de la LODE la Generalitat havia permès una sisena hora diària, però després de la LODE el currículum implica 5 hores només. Això s'ha de trobar la manera de canviar-ho, i més tenint en compte que a Catalunya amb les mateixes hores que a tot l'Estat hem de fer una assignatura més, el català. Per cert que això representa un punt negatiu de comparació entre l'escola pública i la concertada o privada. És una crítica injusta a l'escola pública ja que no en té la culpa.

Crec que entre els punts febles hem d'esmentar també l'haver sacrificat **el paper dels directors**. O bé el de la insuficiència de guarderies. Encara que es pot comprendre que la Generalitat no entrés a fons en el tema de guarderies fins haver resolt tot el referent a l'ensenyament obligatori.

De tot això hem de ser capaços de parlar-ne amb serenitat. I sense partidisme. El partidisme desenfrenat desorienta i desmoralitza. Em diran que això és propi de la política i que no té importància. En tot cas és propi de la mala política –de la que jo en deia la política del misto- i no és veritat que no tingui importància. En té perquè provoca desmoralització entre pares i mestres, que són els dos pilars bàsics de la formació.

No ens hem de deixar influir per segons quines crítiques. El balanç que ens podem atribuir és bo, i en això hi ha jugat el moviment pedagògic dels anys 50, 60 i 70 i les iniciatives dels 80 i 90. Hi han participat molt els mestres, sobretot i en general la societat. I és bo que tots plegats sapiguem valorar aquest balanç perquè tenim dret a l'autoestima i perquè la necessitem.

Per exemple, **no és justa la crítica que es fa del fracàs escolar**. No és justa si estadísticament es comparen les nostres xifres amb les de països tinguts per avançats.

Si es comparen les estadístiques de gent de molt baixa qualificació professional o les de baixa alfabetització.

O bé si tenim en compte el que ha representat l'escola des del punt de vista lingüístic. O d'integració i d'immigració. O i més perquè a Catalunya almenys aquests reptes tenen més magnitud, més profunditat i més transcendència que a la gran majoria de països europeus.

He de dir encara **dos mots més sobre els mestres**. Amb tots els entrebancs que vulguin, l'ensenyament a Catalunya durant els últims 40 anys ha progressat molt: més alumnes, més anys d'escolaritat, més modernitat, més inclusió social, més catalanitat, etc. Això en bona part ha estat gràcies als mestres. El cas de la LOGSE és especialment significatiu. La LOGSE va ser acollida per moltíssims mestres positivament i amb ganes. Després es varen anar fent evidents les dificultats de la seva aplicació i els mestres en varen notar més que ningú el pes, però varen seguir treballant amb gran dedicació. Sense això la Llei hauria entrat en una crisi de conseqüències greus per al conjunt de l'ensenyament. I el mateix pot dir-se de com els mestres aguanten el cop que representa la gran immigració que estem rebent. L'Administració fa un esforç i en farà més –n'estic segur-, però qui malgrat tot això aguanta l'escola són els mestres, i això requereix un gran reconeixement.

Amb o sense l'equivalent del Pacte de Toledo el cert és que ara tenim com a perspectiva molt propera l'elaboració d'una nova Llei. Com ja els he dit, nosaltres –vull dir CiU i el Govern de la Generalitat- varem votar la LOGSE. És més –i a això també m'hi he referit-, precisament perquè estàvem immersos en el moviment pedagògic català varem participar en la seva preparació i elaboració. També abans havíem votat la LODE, alguns aspectes de la qual varem negociar especialment, sobretot els referents a concerts i sistema mixt. En canvi varem votar contra la LOCE. En primer lloc per motius competencials, motius autonòmics. I després per motius més de criteris educatius, com la rigidesa del sistema d'itineraris o el fet de treure caràcter educatiu al període de 3 a 6 anys.

Però ara no els parlaré dels aspectes més tècnics d'aquesta nova Llei. Aquests aspectes ja no em correspon seguir-los tan de prop com abans. Ja ho farà qui correspongui. En canvi convido a **reflexionar una estona si totes les idees bàsiques de la nostra pràctica educativa són bones o no**. Ens hem de preguntar si de vegades no hem anat massa carregats d'ideologia. I també ens hem de preguntar si l'obsessió que tenim els catalans per ser sempre i en tot l'avantguarda és sempre bona o no.

Començo per aquest últim punt. Ho faig conscient que a molts catalans justament els fa feliços pensar que anem al davant de tothom, que marquem el pas del Món. Però de vegades ens passa que tot d'una ens girem i veiem que els de darrera no ens han seguit. I que nosaltres, amb un excés d'entusiasme i de vegades de poc realisme, hem anat a parar a un indret molt incert.

Ens fa feliços poder dir que Engels ens va qualificar de la ciutat més revolucionària del Món, que després varem ser la capital de l'anarquisme i després del trotzkysme. I amb poques ganes de polemitzar no cito altres casos més propers en què hem estat o ens hem cregut que érem els profetes d'un nou Món, i els primers de la classe i els primers

de tot, i que podíem donar lliçons a tothom. I no ho érem. No érem els primers de la classe. I finalment els grans progressos els han fet uns altres.

Crec que en part això ens va passar en pedagogia. Això dit amb tota simpatia i convençut a més que s'han fet aportacions ben positives. A més jo mateix d'una certa manera en aquell moviment també hi vaig participar. I la mateixa Generalitat presidida per mi hi va estar molt vinculada. Per tant, les crítiques que pugui fer van per tothom, també per mi. Com a contrapartida demano que s'analitzin les coses objectivament.

No entro en temes que avui ja tothom critica, com les matemàtiques de conjunt. Això està superat, però el que preocupa és la facilitat amb que durant uns anys ens ho vàrem empassar.

Però anem a coses de més gruix i que en bona part encara duren. I que no són pròpiament de tècnica pedagògica. No es tracta de discutir amb rigor tècnic el que hauria de ser la nova Llei que el Govern Central anuncia, sinó si les idees bàsiques del nostre pensament pedagògic són prou bones.

Ja he dit fins a quin punt la continuïtat del pensament pedagògic del primer terç del segle XX fou positiva. Vull subratllar a més la grandiosa aportació que aquell moviment va fer al catalanisme i al projecte i al somni de Catalunya. Una aportació feta d'optimisme, perquè com he dit creia que la cultura i la formació produïrien una Catalunya d'alta qualitat cívica, feta d'autoexigència i d'ambició, d'excel·lència, feta d'ordre creador. Si no haguéssim pogut anar a parar en aquells antecedents en el camp de l'escola no hauria existit, en el camp de l'escola, l'ebullició creativa dels anys 50,60 i 70.

Però fet aquest gran reconeixement ara hem de ser capaços de preguntar-nos serenament sobre la validesa de les idees bàsiques que avui tenim, en part procedents d'aquell moviment, però que han estat sotmeses a al influència de tots els canvis polítics i socials, ideològics i culturals dels últims 40 anys.

1.- **La poca consideració per la moral de l'esforç.** Ja sé que hi ha sectors que aquesta paraula la troben suspecta. Crec sincerament que haver marginat la pedagogia de l'esforç té efectes molt negatius. Per als alumnes, primer, per al país, després. També trobo erroni considerar que l'esforç bàsicament ha de ser col·lectiu.

És veritat que l'esforç ha de ser ajudat des de la col·lectivitat. És a dir, que la col·lectivitat ha d'organitzar-se de cara a ajudar l'esforç de les persones. I que la col·lectivitat com a tal també s'ha d'esforçar. Però –finalment- i això és el que veig que s'accepta poc- l'esforç és individual.

2.- Un concepte jo crec que equivocat de la democràcia a l'escola, amb **un rebuig al meu entendre molt poc matisat del sentit d'autoritat i de jerarquia.** Ja sé que no està de moda parlar de jerarquia i d'autoritat, i també sé que l'autoritat pot degenerar en autoritarisme i la jerarquia en encarcament, i que justament a l'escola això havia passat. Però no per això se n'ha de prescindir, simplement s'ha d'estar vigilant.

L'experiència ha demostrat, per exemple, que no ha estat bo suprimir l'autoritat dels directors, o encara que només sigui deixar-los molt disminuïts o molt desvalguts. Suposo que a l'hora de discutir la nova Llei d'això se'n parlarà. I fora bo tenir present que aquesta és una de les crítiques que molta gent –vull dir moltes famílies- fan. I que

juga un paper important en la comparació que se sol fer entre escola pública i escola concertada.

3.- **L'excés de concessió a l'espontaneisme.** Això són coses que vénen encara del maig de 1968. D'aquella revolució que va canviar positivament una pila de coses, però que ha calgut reconduir. I que han reconduït molts dels seus mateixos protagonistes. Que n'han reconduït molts aspectes, un d'ells aquest de l'espontaneisme.

Aquell espontaneisme que fa que avui hi hagi homes i dones de 30-40-45 anys que maleeixin aquell professor que en comptes d'ensenyar-los anglès els va ensenyar no sé què que ells, portats per una espontaneïtat no solament admesa sinó aplaudida li varen exigir. Com diu en Salvador Cardús "l'espontaneisme ha estat la manera d'emascarar l'absència de models", la manca de criteris educatius.

Ja sé que això ja no passa tant, però encara se'n detecten rebrots.

4.- **El rebuig de la valoració dels coneixements.** Del control dels coneixements. Que justament és una cosa que la societat i l'economia modernes ens imposen cada dos per tres durant tota la vida.

En tots aquests aspectes, hem orientat prou bé les coses durant les últimes dècades?

M'interrogo sobre aquests punts, entre altres coses perquè ja que el meu interès per l'ensenyament es va iniciar a través dels grans mestres de la pedagogia catalana dels anys 20 i 30, i perquè tinc la sensació que avui en dia els valors dominants en alguns sectors pedagògics de casa nostra són força diferents dels d'aleshores. Cosa, pot dir-me algú, que en principi tampoc ha de sorprendre perquè han passat molts anys, i és veritat. Però també ho és que hi ha valors que és bo que perdurin temps i temps. Jo crec que també avui.

Val a dir també que a Catalunya hi havia aleshores una gamma molt extensa de tendències pedagògiques, des d'en Ferrer i Guàrdia a les que impulsaven els jesuïtes. Però jo ara parlo d'aquelles grans figures més vinculades a l'esforç col·lectiu de redreçament català a través de l'acció global del país, però sobretot a través de la cultura i l'escola com a eina de formació i civisme. I en parlo creient que segueixen essent del tot vàlids valors morals i actituds cíviques que varen defensar. Per exemple, varen defensar sempre la moral de l'esforç, o bé varen defensar sempre el sentit de jerarquia.

Encara que no sigui pròpiament objecte de la meua conferència crec del cas fer una breu referència a uns aspectes més pròpiament polítics.

Com saben, la competència de la Generalitat en matèria d'ensenyament no és exclusiva, sinó plena. Això ha provocat des del primer dia un constant estira-i-arronsa amb el Govern Central, del qual no hem sortit del tot mal lliurats. Fins ara. Repeteixo, fins ara. Però **amb el marge de decisió que hem assolit no podem fer a fons la política d'ensenyament que ens cal.** Per exemple, no tenim prou llibertat per a fer els programes. Això, combinat amb les limitacions econòmiques, fa, per exemple, que no haguem pogut ampliar l'horari escolar, com abans he dit.

Necessitem més hores de classe. Amb les actuals no podem entaxonar totes les assignatures que volem que s'ensenyin i durant el temps necessari. Enquibir l'assignatura de català és tot un problema, sobretot si no volem renunciar a segons què. I en tot cas cal que no sigui reduint les hores de Matemàtiques. O d'anglès. I això ara –si es manté la idea que es faci més castellà- pot ser encara més complicat.

Això pot veure's més complicat encara si des de Catalunya s'accepta la idea que les Comunitats Autònomes han d'actuar –també a l'ensenyament- en termes de consens i de coordinació, a nivell de tot l'Estat. Sempre s'ha procurat des del Govern Central que les competències autonòmiques s'exerceixin en un marc de cooperació i de coordinació que en la pràctica comporta pèrdua de competència. La discussió del nou Estatut de Catalunya, que podria provocar el doble efecte d'un allau de peticions de nous Estatuts i d'una renovada voluntat del Govern Central de coordinar i fixar mesures d'orientació pot fer-nos córrer el perill que la competència en ensenyament ens sigui amputada.

Val a dir que bona part dels temes que plantejo no són específics nostres. D'això ara se'n parla i se'n discuteix a tot Europa. **I les inquietuds que els plantejo es donen a França i a Alemanya i a Suècia. Per tot arreu.** Que cal reforçar el respecte a l'autoritat o que cal tornar a educar en l'esforç, o que sense famílies sòlides a l'escola li costa molt anar bé, o que la immigració planteja un molt seriós problema a l'escola, àdhuc en països tan sòlids com França o Alemanya, això és a l'ordre del dia en tots aquests països. Recordem, per exemple, les declaracions en aquest sentit que va fer Jack Lang a Barcelona, quan era Ministre. O les reformes que s'han anat fent a Suècia durant els últims 10-12 anys. O com Jean Daniel es queixa que l'escola francesa ha perdut qualitat i cohesió i sobretot- i és el que més el preocupa- capacitat d'integració.

Per d'altra banda, la problemàtica de l'ensenyament desborda el marc de reflexió i acció més pròpiament pedagògiques. Acabo de fer referència a la família. **Vegin el que un personatge tan poc suspecte de conservadurisme com Saramago diu sobre la família i l'escola.** Diu que "l'absentisme a les aules, el fracàs escolar i la violència a l'escola es deu a la dimissió de la família de les seves històriques obligacions". I afegeix que el sistema educatiu té poca capacitat per sí mateix per a resoldre aquests problemes. Deixin-me subratllar l'adjectiu "històriques" obligacions. És a dir, les obligacions de sempre.

O sia que l'eficàcia de l'ensenyament es veu afectat per la mala salut de les famílies o pels problemes de tota mena que les puguin afectar. D'això d'uns anys ençà a Catalunya no se n'ha estat gaire conscient.

L'acció de la família, però, si es vol que sigui eficaç s'ha de fer dins de la família. Diu Saramago que l'escola no pot actuar amb prou eficàcia sobre la família. Doncs bé, de la mateixa manera l'acció de la família sobre l'escola és limitada. L'acció eficaç de la família es fa sobretot dintre mateix de la família. **A l'escola qui és decisiu són els mestres.** I fora bo que el concepte de comunitat educativa no portés a una difuminació del paper dels mestres. O a creure que el paper d'uns quants pares a la comunitat educativa ja cobreix el paper de la família. No és així.

Deia que la problemàtica de l'escola va molt determinada pel que passa fora de l'escola. I que l'escola no ho pot canviar. Però com a mínim n'ha de ser conscient. De

fet, bona part de les falles que he denunciat són conseqüència del relativisme que domina a la nostra societat. I també del negativisme social, és a dir, de la imatge negativa i trista de la societat. Tots dos són fruit **d'un pensament molt flonjo, molt desdibuixat i poc capaç de definir-se. Neixen dins d'un pensament molt feble i una mica espantadís que no gosa fer propostes sòlides. Que de fet no gosa fer de mestre.** No gosa fer de mestre.

Com poden veure l'objecte de la meva conferència, més que res, és provocar una reflexió sobre l'ensenyament a casa nostra menys convencional del que se sol fer. Perquè malgrat tot, malgrat tota la pàtina avantguardista que ens volem donar **la veritat és que som bastant convencionals.** Convencionals de l'avantguardisme. Però convencionals. I de vegades convencionals de l'irrealisme.

I això en un marc que fa difícil trencar aquest convencionalisme. Tot això té conseqüències molt negatives.

Un exemple del que els dic. He parlat de les obligacions històriques —és a dir, de les de sempre- de la família. Ho he fet aprofitant unes frases textuais de Saramago fa pocs dies a Barcelona. Ho podria haver dit de collita pròpia. Perquè m'he servit de Saramago? Perquè sé que si jo parlo en termes d'elogi de les obligacions històriques de la família, seré immediatament criticat. Com que Saramago pensa i diu el mateix que jo m'aixoplugo sota del seu paraigües.

Reconèixer això no em deixa bé. Però això no és greu. El que és greu és que deixa malament la nostra societat. **Una societat on hi ha por de dir segons què.** On ens limitem nosaltres mateixos el nostre pensament i la nostra llibertat d'expressió. En part perquè hi ha uns mecanismes que tendeixen a ofegar, o a ridiculitzar, o sistemàticament a treure credibilitat a determinades opinions, propostes o actituds.

Opinions, propostes o actituds que desencadenen un procés de manipulació tendent a ofegar-les. Un exemple: cada cop que he dit el que diu Saramago he estat objecte d'un considerable foc creuat polític mediàtic i intel·lectual.

Jo no em queixo d'això. I menys ara que estic molt enretirat. Del que em queixo és que aquesta manera de fer és negativa. És improductiva socialment parlant.

Això ho hem de superar. Per molts motius, però sobretot per tres. Ja he dit que això ens porta a la ineficàcia i al fracàs. I el fracàs no ens el podem permetre. La formació dels catalans, i especialment de les noves generacions és condició ineludible de la nostra continuïtat com a poble, i de la qualitat humana i social de la nostra societat.

Però tampoc no ens ho hem de permetre perquè justament en aquest camp tenim grans possibilitats. Tenim una tradició brillant que hem de saber preservar. Hem tingut i tenim molts bons professionals. Malgrat totes les limitacions, i les nostres falles, hem aconseguit bons nivells d'ensenyament.

L'escola catalana ha demostrat ser capaç de ser un gran instrument de cohesió i d'integració. I ha facilitat la formació social i personal de moltíssima gent. Seria un gran manquement polític i nacional, i també ètic —i també ètic- que tot aquest capital no s'utilitzés bé. Bé a l'escola directament i bé fent l'aportació que pot fer fora de l'escola.

Acabo aquesta conferència, jo que no sóc especialista però que em preocupa allò que amb més o menys encert crec que és l'interés general, amb l'esperança **que ajudi a assolir l'únic objectiu que es proposa que és estimular un debat lliure i sense complexos** sobre aquest tema tan absolutament decisiu per al futur del nostre país.